

VODIČ ZA MAPIRANJE POTREBA ŽRTAVA, PROCENU RIZIKA I ZAŠTITU OD NASILJA U PORODICI

Projekat je finansiran
sredstvima Evropske unije

VODIČ

ZA MAPIRANJE

POTREBA ŽRTAVA,

PROCENU RIZIKA

I ZAŠTITU OD NASILJA

U PORODICI

Beograd, 2022.

Vodič za mapiranje potreba žrtava, procenu rizika i zaštitu od nasilja u porodici

Izdavač:

©Viktimološko društvo Srbije-VDS

Ismeta Mujezinovića 21, Beograd

Telefon: 011/2288040

E-mail: vdsrbija@gmail.com

Website: www.vds.rs

Za izdavača:

Jasmina Nikolić

Priredile:

Dr Sanja Ćopić

Jasmina Nikolić

Milica Luković Radaković

Tamara Đorđević

Marijana Nedić

Kompjuterska obrada teksta i dizajn:

Tatjana Rondović

Štampa:

Prometej-Graf

Tiraž: 500

ISBN 978-86-82414-01-8

Ova publikacija je nastala u okviru programa *Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Primena normi, promena svesti*, koji finansira Evropska unija i implementira UN Women. Sadržaj publikacije je odgovornost Viktimološkog društva Srbije i ne predstavlja nužno stavove Evropske unije. Sadržaj publikacije ne predstavlja nužno stavove UN Women, njenog izvršnog odbora ili država članica Ujedinjenih nacija. Oznake korišćene u publikaciji ne ukazuju na mišljenje o pravnom statusu bilo koje države ili teritorije ili njihovih vlasti, niti na razgraničenje granica. Tekst nije uređen prema zvaničnim UN Women standardima za publikacije i UN Women ne preuzima odgovornost za eventualne greške.

Projekat je finansiran
sredstvima Evropske unije

SADRŽAJ

O VODIČU	5
OSNOVNI POJMOVI	7
Oblici nasilja u porodici i njihova manifestacija	8
POTREBE ŽRTAVA NASILJA U PORODICI.....	13
Informacije i upućivanje	14
Emocionalna podrška	15
Stručna i praktična pomoć	15
Materijalna pomoć i naknada štete	16
Zaštita i bezbednost.....	16
ŠTA MOŽE DA UKAŽE NA RIZIK OD NASILJA U PORODICI?	17
Šta sve vezano za nasilnu situaciju može da ukaže na rizik od ponavljanja ili eskalacije nasilja?	17
Koje okolnosti, a tiču se žrtve nasilja mogu da ukažu na rizik od ponavljanja ili eskalacije nasilja?	18
Koje okolnosti, a tiču se nasilnika mogu da ukažu na rizik od ponavljanja ili eskalacije nasilja?	18
PRAVNA ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI.....	20
Sprečavanje nasilja u porodici	20
Šta radi policija?	21
Šta radi nadležni policijski službenik?	23
Šta radi javno tužilaštvo?	25
Šta ako u ponašanju nasilnika ima elemenata krivičnog dela?	26
Šta radi grupa za koordinaciju i saradnju?.....	26
Individualni plan zaštite i podrške žrtvi nasilja u porodici	27
Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici	29
Postupak za zaštitu od nasilja u porodici.....	30
Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici.....	32
OBRAĆANJE CENTRU ZA SOCIJALNI RAD U SLUČAJU NASILJA U PORODICI.....	35
Informacije.....	35
Procena rizika	36
Urgentno zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici	36

Smeštaj u sigurnu kuću.....	36
Materijalna pomoć	38
Psihosocijalna podrška.....	38
Pomoć deci.....	39
POSTUPANJE ZDRAVSTVENIH INSTITUCIJA U ZAŠTITI ŽRTAVA NASILJA U PORODICI	40
ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA ZA POMOĆ I PODRŠKU ŽRVAMA NASILJA U PORODICI	42
SLUŽBA VDS INFO I PODRŠKA ŽRTVAMA.....	43

O VODIČU

Vodič za mapiranje potreba žrtava, procenu rizika i zaštitu od nasilja u porodici je nastao u okviru projekta Viktimološkog društva Srbije pod nazivom **Jačanje kapaciteta i podrška grupama za koordinaciju i saradnju** u odgovoru na nasilje u porodici i druge oblike rodno zasnovanog nasilja. Ovaj projekat je deo programa **Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Primena normi, promena svesti**, koji finansira Evropska unija i implementira UN Women.

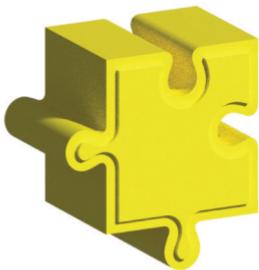
Osnovni cilj ovog Vodiča je da pruži smernice kako stručnjacima tako i žrtvama za kretanje kroz sistem prevencije i intervencije vezane za nasilje u porodici u Srbiji. Vodič prvenstveno treba da služi stručnjacima kao podsetnik za sve raspoložive vidove informacija, podrške i pomoći koju mogu da ponude osobama u situaciji nasilja u porodici. Sa druge strane, ovim Vodičem smo žeeli da informišemo osobe u situaciji nasilja, ali i sve one koji mogu da im budu podrška, o pravnoj zaštiti od nasilja u porodici i uslugama pomoći i podrške koje postoje u Srbiji, i da ih ohrabrimo da pokrenu sopstvene snage i da se obrate za pomoć.

Izlazak iz nasilja nije lak ali se nadamo da će ovaj Vodič dati odgovore na neka pitanja i da će ohrabriti sve osobe koje ga budu čitale da se obrate Viktimološkom društvu Srbije za sve dileme ili pitanja koja im se budu nametnula.

Vodič sadrži sledeće celine: Osnovni pojmovi, Potrebe žrtava nasilja u porodici, Šta može da ukaže na rizik od nasilja u porodici?, Pravna zaštita od nasilja u porodici, Obraćanje centru za socijalni rad u slučaju nasilja, Postupanje zdravstvenih institucija u zaštiti žrtava nasilja u porodici i Organizacije civilnog društva za pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici i Služba VDS info i podrška žrtvama.

Zahvaljujemo se Jasmini Krštenić, zamenici javnog tužioca u Osnovnom javnom tužilaštvu u Lazarevcu, Marini Ranković i Aleksandri Maksimović Sekulić, zamenicama javnog tužioca u Osnovnom javnom tužilaštvu u Mladenovcu, Timu za borbu protiv nasilja u porodici u Centru za socijalni rad Pančevo i mr Danijeli Vuković, savetnici za inkluzivno obrazovanje u Udruženju „Sveda“ iz Beograda, na vremenu koje su odvojili da pročitaju ovaj Vodič i komentarima i sugestijama koji su doprineli da tekst koji se nalazi pred Vama bude razumljiv. Takođe se zahvaljujemo koleginicama iz kancelarije UN Women u Beogradu na korisnim savetima, smernicama i podršci tokom rada na ovom vodiču.

Za sve detaljnije informacije možete se obratiti službi za žrtve Viktimološkog društva Srbije VDS info i podrška žrtvama na 011 2288040 i 065 548 64 21!

OSNOVNI POJMOVI

RODNO ZASNOVANO NASILJE označava nasilje koje je usmereno **protiv žene zato što je žena**, odnosno ono koje nesrazmerno pogađa žene.

NASILJE NAD ŽENAMA predstavlja kršenje ljudskih prava i oblik je diskriminacije žena. Pod tim se podrazumevaju **sva dela rodno zasnovanog nasilja** koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke, odnosno finansijske povrede ili patnje za žene, prinude ili proizvoljnog lišavanja slobode, uključujući i pretanje takvim delima, bilo da se to dešava u javnom ili u privatnom životu žene.

NASILJE U PORODICI podrazumeva **vršenje nasilja prema članu/članici** porodice, kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice.¹ Ovaj vid nasilja jedan je od najtežih i najrasprostranjenijih vidova nasilja nad ženama.

U zavisnosti od toga ko je žrtva, **nasilje u porodici može biti:**
partnersko nasilje (najčešće prema ženama);
nasilje nad decom (češće prema devojčicama);
nasilje nad starijima;
nasilje nad braćom i sestrama.

Žrtve nasilja mogu biti neposredne (primarne) i posredne.

NEPOSREDNE (PRIMARNE) ŽRTVE su osobe koje su **direktno povređene ili oštećene** (na primer, žena koja trpi nasilje od strane partnera je neposredna žrtva).

POSREDNE ŽRTVE su osobe koje trpe štetu ili psihičke **pоследице преко neposrednог повређивања других лица** (na

¹ Porodični zakon, Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakoni 6/2015

primer, članovi porodice žene koja trpi partnersko nasilje su posredne žrtve).²

Važno je imati na umu da su u slučaju postojanja nasilja u porodici **deca uvek žrtve!** Čak i kada nisu direktnе žrtve nasilja, deca koja su svedoci i koja posmatraju nasilje izvršeno nad drugim članovima porodice (na primer, dete gleda kako otac prebjija majku, sluša pretnje oca da će ubiti njegovu majku ako ih ona napusti i slično) su posredne žrtve nasilja u porodici.

Dete koje trpi, sluša, gleda nasilje ili samo naslućuje da nasilje postoji, ono i samo postaje žrtva porodičnog nasilja što ostavlja dugoročne posledice po detetov razvoj!

Oblici nasilja u porodici i njihova manifestacija

Nasilje u porodici može biti **psihičko, fizičko, seksualno**, a može se manifestovati i u formi **proganjanja i zanemarivanja**.

PSIHIČKO NASILJE predstavlja narušavanje spokojstva žrtve usled pretnji, primene metoda zastrašivanja i ponašanja kojima se žrtvi nanosi duševna bol i patnja, kojima se žrtva degradira, omalovažava, potcenjuje, kojima se narušava odnos poverenja, a koja su usmerena na uspostavljanje moći i kontrole nad žrtvom.

Psihičko nasilje je najrasprostranjeniji vid nasilja koji se manifestuje na sledeće načine:

Zastrasivanje: zaplašivanje pogledom, postupcima, glasom, razbijanje stvari, uništavanje imovine, rukovanje vatrenim ili drugim oružjem u prisustvu žrtve, ispitivanje žrtve na neprijateljski način, zahtevanje od žrtve da govori ono što nasilnik želi da čuje, neoprezno upravljanje vozilom sa žrtvom u automobilu, uzneniranje žrtve upornim telefonskim pozivima, slanjem SMS poruke ili mejlova, prateći je ili lutajući u blizini njene kuće ili radnog mesta, pretnje da će odvesti decu i drugo.

2 Nikolić-Ristanović, V. (2019) *Od žrtve do pobednika: viktimologija kao teorija, praksa i aktivizam*. Beograd: Prometej.

Emotivno nasilje: ponašanje koje namerno uništava sa-mopoštovanje žrtve i utiče da žrtva misli loše o sebi i da se oseća krivom („ti si glupa“, „loša si majka“, „beskorisna si“, „luda“ i sl.), ponašanja koja ponižavaju, degradiraju i omalovažavaju žrtvu, pretnja da će povrediti žrtvu, njene prijatelje ili članove porodice, da će joj uzeti decu, ili da će izvršiti samoubistvo, ali i namerno čutanje i povlačenje, odnosno ignorisanje žrtve i drugo.

Verbalno nasilje: vređanje žrtve (teške uvrede, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima), upućivanje neumesnih komentara sa ciljem da se žrtva oseća loše, poniženo ili posramljeno, podsmevanje, ponižavanje u javnosti, kritikovanje, vikanje i drugo.

Socijalno nasilje: izolacija žrtve od njenih društvenih mreža i podrške, bilo putem sprečavanja da ima kontakt sa porodicom ili prijateljima ili putem verbalnog ili fizičkog nasilja u javnosti ili pred drugima, neprestano ponižavanje prijatelja i porodice kako bi žrtva polako bila isključena iz njene mreže podrške, pritisak na žrtvu da bira između njega i porodice/prijatelja, sprečavanje žrtve da stupi u kontakt sa ljudima koji govore njen jezik i/ili dele njenu kulturu, nedozvoljavanje da radi ili stalno pravljenje problema na poslu kako bi napustila posao i drugo.

Ekonomsko nasilje: nejednaka dostupnost zajedničkim sredstvima, uskraćivanje ili kontrolisanje pristupa novcu, sprečavanje zapošljavanja ili stručnog napredovanja, uskraćivanje prava na vlasništvo, prisiljavanje da se žena odrekne vlasništva, zaduživanje u ime žrtve, donošenje značajnih finansijskih odluka bez konsultacija sa žrtvom (na primer, prodaja imovine žrtve, otuđenje stvari bez sa-glasnosti žene) i drugo.

Kontrolisanje: diktiranje šta žrtva da radi, kako da se oblači, sa kim da se viđa ili gde da ide, sprečavanje žrtve da sklapa prijateljstva, da razgovara sa porodicom, nedozvoljavanje žrtvi da izrazi svoja osećanja ili misli, nedozvoljavanje bilo kakve privatnosti, kontrolisanje mobilnog telefona, kompjutera, društvenih mreža, kontrolisanje ličnih stvari, tašne, korišćenje i potvrđivanje muških i roditeljskih privilegija (na primer, on donosi sve

važne odluke, podseća žrtvu da je žensko i da treba da radi ono što joj on kaže, smatra da ima pravo da bude pitan za sve što žrtva radi).

FIZIČKO NASILJE podrazumeva *namerno upotrebu sile* koja može da izazove bol, povredu, invaliditet ili smrt.

Fizičko nasilje uključuje ponašanja kao što su: šamara-nje, udaranje, guranje, šutiranje, štipanje, gnječenje, ču-panje za kosu, lomljenje delova tela, posekotine, gašenje cigareta po telu, davljenje, grebanje, ujedanje, saplita-nje, gađanje predmetom, vezivanje, zatvaranje, zaklju-čavanje u prostorije, vučenje za noge, udaranje u stomak za vreme trudnoće, izbacivanje iz stana/kuće, posebno noću, po hladnom vremenu, upotrebu noža ili pištolja i drugo.

Kao najteži oblik nasilja nad ženama izdvaja se femicid.

FEMICID predstavlja *rodno zasnovano ubistvo*, odnosno namerno ubistvo žene od strane muškarca zato što je žena.³ Femicid je motivisan osećanjem besa, mržnje i prezira prema ženama. Najrasprostranjeniji oblik femicida je *femicid u partnerskoj vezi i u porodičnom kontekstu*. Femicidu, uvek i gotovo po pravilu, prethodi dugotrajno porodično nasilje, odnosno, psihičko, fizičko, seksualno, ekonomsko nasilje i proganjanje. *Trenutak kada žrtva odluči da prekine nasilnu vezu/zajednicu i napusti nasilnika predstavlja najveći rizik da se dogodi femicid!*

SEKSUALNO NASILJE podrazumeva *svako ostvarivanje ili pokušaj ostvarivanja seksualnog odnosa ili seksualnih ak-tivnosti protiv volje partnera/ke*, odnosno prisiljavanje na učestvovanje u seksualnim aktivnostima koje žrtvi ne prijaju ili su za nju ponižavajuće. Karakteriše ga upotreba sile, pretnje ili ucene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života same žrtve ili njoj bli-skih osoba i vrlo često je praćeno psihičkim i fizičkim nasiljem.

3 Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., Vilić, V., Beker, K. Janjić, B., Mirkov, M., Kojić, S. (2019) *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, preliminarni rezultati, dostupno na https://www.femplatz.org/library/_publications/2019-06_Femicid_-_preliminarni_rezultati.pdf, stranici pristupljeno 01.07.2022.

Seksualno nasilje uključuje: silovanje i pokušaj silovanja, seksualni odnos bez pristanka i protiv volje žrtve, ponižavajući seksualni čin, izraze lica i pokrete tela koji imitiraju seksualni čin i kod žrtve izazivaju osećaj stida ili poniženja, dodirivanje intimnih delova tela, prisiljavanje na gledanje pornografskih filmova ili časopisa, prisiljavanje na pornografsko fotografisanje, nedozvoljenu distribuciju intimnih snimaka, primoravanje na seksualni odnos sa drugim licima (tretirajući partnera/ku kao objekat), primoravanje na seksualni odnos posle fizičkog zlostavljanja, seksualne ponude, zahteve, ucene, šale, prinudu na prostituciju, bludne radnje, incest, negiranje prava na korišćenje kontraceptivnih sredstava ili drugih metoda zaštite od polno prenosivih bolesti, prisilna trudnoća, kao i prisilni pobačaj i drugo.

PROGANJANJE predstavlja vid **kontinuiranog nasilja koje se manifestuje praćenjem, uznenimiranjem i zastrašivanjem**, koje ima za cilj da se žrtva ne oseća bezbedno i da joj se nanosi emocionalna patnja. Proganjanje se može vršiti i na društvenim mrežama (sajber proganjanje), putem računara i mobilnog telefona.

Ponašanja progonitelja su: često zove/uznemirava/ostavlja poruke telefonom, šalje neželjena pisma, imejlove ili poklone, posmatra ili prati žrtvu, pojavljuje se nepozvan u stanu/kući ili na radnom mestu žrtve ili preduzima druge radnje u cilju fizičkog približavanja žrtvi protivno njenoj volji, preti napadom na život, telo ili slobodu žrtve ili njoj bliskog lica, zloupotrebljava podatke o ličnosti žrtve ili njoj bliskog lica radi nuđenja robe ili usluga i drugo.

Nasilje u porodici se može manifestovati i u formi **ZANEMARIVANJA**. Zanemarivanje ili nemarno postupanje predstavlja **uskraćivanje brige, pomoći i nege** potrebne za zdravstveni, fizički, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj. Ovim oblikom nasilja u porodici posebno su viktimizirana deca, stareje osobe, osobe sa invaliditetom, mentalno obolele osobe, kao i svi drugi članovi porodice koji na neki način zavise od bliskih srodnika (roditelja, staratelja, dece, braće, sestara i drugo).

Zanemarivanje obuhvata ponašanja kao što su: zanemarivanje ličnih, psihičkih, socijalnih i emocionalnih potreba, neosiguravanje hrane, vode, odeće i lekova, nepravilna ishrana, propuštanje pružanja pomoći u svakodnevnim aktivnostima, neadekvatna pomoć u obavljanju lične higijene, propusti u obavljanju pravilnog nadzora i zaštite od povređivanja u onolikoj meri u kojoj je to izvodljivo, nepreduzimanje mera za sprečavanje rastvoja zdravstvenih problema i drugo.

Kako bi se žrtvama pružila odgovarajuća pomoć i podrška nakon pretrpljenog nasilja, najpre se moraju **identifikovati potrebe** žrtve.

POTREBE ŽRTAVA NASILJA U PORODICI

Važno je imati u vidu da **sve žrtve nasilja u porodici ne moraju imati iste potrebe! Potrebe žrtava za dobijanjem pomoći i podrške se razlikuju!** Nekim žrtvama neće biti potrebna nikakva pomoć i podrška, nekima je potrebna sasvim minimalna i/ili kratkotrajna pomoć, dok će drugim žrtvama biti potrebno više vrsta pomoći, tokom kraćeg ili dužeg vremenskog perioda.

Važno je imati na umu da žrtvama treba pružiti pomoć i podršku onda kada im je zaista potrebna, na način koji njima odgovara!

Sve žrtve nasilja imaju potrebu da od strane pomagača budu **prepoznate, priznate i da se prema njima odnosi bez diskriminacije, sa uvažavanjem, poštovanjem i razumevanjem.** To podrazumeva:

Poštovanje žrtve i njenih prava, posebno sigurnosti, dobrostanstva, privatnog i porodičnog života;

Prepoznavanje negativnih efekata koje preživljeno nasilje ima na žrtvu kako bi se obezbedila odgovarajuća pomoć, podrška i zaštita;

Poštovanje prava žrtve nezavisno od toga da li je nasilnik pronađen, uhapšen, optužen ili osuđen.

Potrebe i prava žrtava moraju biti u središtu postupanja nadležnih institucija!

Nakon preživljenog nasilja, žrtvi su potrebne informacije i upućivanje na službe ili pojedince koji mogu biti od pomoći i obezbediti emocionalnu podršku, stručnu i praktičnu pomoć, zaštitu od nasilnika, materijalnu pomoć i nadoknadu štete.

Informacije i upućivanje

Pravo žrtve na informacije je ključno za ostvarivanje ostalih prava!

Nakon preživljenog nasilja, žrtvi mogu da budu potrebne sledeće informacije:

Informacije o psihološkim reakcijama i dinamici oporavka;

Informacije o pravima i načinu njihove realizacije;

Informacije o dostupnim oblicima podrške i postojećim službama za žrtve;

Informacije o toku (sudskog) postupka, pravima i položaju žrtve u njemu (na primer, o toku krivičnog postupka, postupka za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici, postupka zaštite po Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici, postupka za razvod braka i slično);

Informacije o okončanju sudskog postupka;

Informacije o zadržavanju nasilnika, kao i o izlasku nasilnika iz pritvora ili zatvora;

Informacije o načinu za ostvarivanje prava na nadoknadu štete;

Informacije o uslovima i načinu dobijanja pravne pomoći;

Informacije o dostupnim oblicima zaštite od ponovne viktimizacije i sekundarne viktimizacije.

Žrtvi je od velikog značaja i da direktno bude upućena na institucije, organizacije i pojedince koji mogu da pruže pomoći i podršku shodno procenjenim potrebama!

Važno je da žrtva od prvog kontakta sa državnim organima i ustanovama (policijom, sudom, javnim tužilaštvom, zdravstvenom ustanovom i slično) i organizacijama civilnog društva dobije kontakt podatke za kasnije dobijanje svih relevantnih informacija o daljem postupanju u konkretnom slučaju.

Važno je da žrtva sve informacije dobije na jeziku koji razume, usmeno i u pisanoj formi!

Emocionalna podrška

Nakon preživljenog nasilja, žrtvi je od velikog značaja dobijanje emocionalne podrške. To podrazumeva da žrtva ima potrebu da sa nekim podeli svoje iskustvo i iskaže svoja osećanja. Važno je da žrtva o iskustvu nasilja razgovara sa osobom u koju ima poverenje, koja će je razumeti, saslušati, bez okrivljavanja i osuđivanja, koja će je podržati i osnažiti. Dakle, emocionalna podrška podrazumeva: **poverenje, razumevanje i osnaživanje**, kao i razmatranje zajedno sa žrtvom mogućnosti za rešavanje problema i aktiviranje podrške u neposrednom okruženju.

Suština emocionalne podrške je osnaživanje žrtve i obnavljanje njenog aktiviteta, što je, uz dobijanje informacija i drugih oblika podrške, značajno za vraćanje kontrole nad sopstvenim životom!

Stručna i praktična pomoć

Kada su u pitanju stručna i praktična pomoć, nakon nasilja koje preživi, žrtvi mogu da budu potrebni **siguran smeštaj, medicinska i psihološka pomoć**.

Žrtvi može biti potrebna i pomoć u vezi različitih **praktičnih stvari** (na primer, promena brave na ulazu u stan ili kuću kako bi se sprečio ulazak nasilnika, dobijanje urgentne novčane pomoći, dobijanje pomoći oko smeštanja deteta u vrtić, pomoć prilikom zapošljavanja i slično).

Žrtvi nasilja može da bude potrebna i **pravna pomoć** (pravne informacije, saveti i zastupanje), kao i **podrška u kontaktima sa institucijama** (policijom, centrom za socijalni rad i slično) i **podrška na sudu**.

Važno je znati da postoje opšte i specijalizovane službe za žrtve nasilja u porodici kojima žrtva može biti upućena kako bi dobila potrebnu pomoć i podršku! Linkovi za kontakt sa organizacijama i institucijama koje pružaju podršku žrtvama, uključujući žene žrtve nasilja u porodici, dati su na kraju ovog Vodiča!

Materijalna pomoć i naknada štete

Žrtvi je nakon preživljenog nasilja potrebna **nadoknada pri-činjene štete**, materijalne ili nematerijalne, a neretko se ukaže potreba za dobijanjem jednokratne ili dugoročne **materijalne pomoći**.

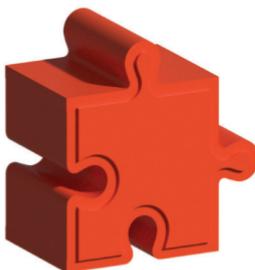
Zaštita i bezbednost

Nakon nasilja koje doživi, žrtva ima potrebu da bude bezbedna, odnosno da bude zaštićena od novog nasilja. Zato je važno da nadležni državni organi i ustanove **procene rizika od novog nasilja** (revictimizacije) i **razmotre strategije usmerene na umanjivanje rizika od novog nasilja i njegove eventualne eskalacije**. Više o proceni rizika možete videti na strani 17 ovog Vodiča.

U cilju zaštite žrtve važna je i izrada **bezbednosnog plana**, odnosno **plana podrške i zaštite**.

Takođe je neophodno **osigurati pravnu zaštitu žrtve**. Na koji način se to čini, pročitajte na narednim stranicama.

Prethodno, **za prevenciju nasilja u porodici je bitno prepoznavanje različitih situacija, okolnosti ili ponašanja** koja mogu ukazati na rizik od nasilja, od njegovog ponavljanja i eskalacije. U sledećem delu Vodiča prikazano je šta sve može da ukaže na rizik od nasilja u porodici!

ŠTA MOŽE DA UKAŽE NA RIZIK OD NASILJA U PORODICI?

Ukoliko stručnjaci koji rade na suzbijanju nasilja u porodici uoče neka od ponašanja ili okolnosti koje mogu ukazati na rizik od nasilja u porodici, potrebno je da odmah preduzmu sve raspoložive radnje vezane za zaustavljanje daljih potencijalnih nasilnih situacija. Sa druge strane, ukoliko se žrtva nasilja suočava sa nekom od niže navedenih situacija potrebno je da se obrati stručnjacima u državnim institucijama ili organizacijama civilnog društva radi dobijanja informacija i preuzimanja mera u cilju zaustavljanja nasilja, dobijanja zaštite i sprečavanja budućih nasilnih situacija.

U nastavku su iznete različite situacije, okolnosti i karakteristike vezane za samo nasilje, potom za žrtvu i za nasilnika, koje treba da budu alarm kako za stručnjake, tako i za žrtvu, da je potrebno nešto preuzeti.

Šta sve vezano za nasilnu situaciju može da ukaže na rizik od ponavljanja ili eskalacije nasilja?

Nasilnik je ranije ili neposredno pre procene rizika učinio nasilje u porodici i spreman je da ga ponovi;

Aktuelni slučaj nasilja je rezultirao povredom ili pokušajem ubistva;

Nasilje postaje učestalije i opasnije;

Postoji sukob oko starateljstva nad detetom ili oko načina održavanja ličnih odnosa deteta i roditelja koji je mogući učinilac;

Nasilje je ispoljeno prilikom viđanja sa detetom/decom.

Koje okolnosti, a tiču se žrtve nasilja mogu da ukažu na rizik od ponavljanja ili eskalacije nasilja?

- Doživljava strah i procenjuje rizik od ponovljenog nasilja;*
- Oseća se izolovano od porodice i prijatelja;*
- Oseća se depresivno i razmišlja o samoubistvu;*
- Odlazi ili je pokušala da ode od nasilnika u poslednjih 12 meseci;*
- Podnela je tužbu za razvod braka;*
- Trudnoća ili rađanje deteta u poslednjih 18 meseci;*
- Finansijski zavisi od nasilnika ili ima drugih finansijskih problema.*

Koje okolnosti, a tiču se nasilnika mogu da ukažu na rizik od ponavljanja ili eskalacije nasilja?

- Izrečena mu je hitna mera ili mera zaštite od nasilja u porodici;*
- Poseduje oružje u legalnom ili nelegalnom posedu;*
- Preti ubistvom i samoubistvom;*
- Neprestano šalje SMS poruke, zove telefonom, kontaktira, prati, uhodi, uzinemirava, prisluškuje žrtvu;*
- Pokušava da kontroliše sve što žrtva radi;*
- Koristi oružje ili druge predmete da povredi žrtvu;*
- Preti da će ubiti/povrediti žrtvu ili nekog drugog;*
- Pokušao je ili je bio seksualno nasilan prema žrtvi i/ili drugoj osobi;*

Nasilan je prema deci ili u prisustvu dece/drugih članova porodice/komšija/prijatelja/na radnom mestu žrtve/na ulici/parku

Povredio je nekog drugog (decu ili partnera iz druge veze);

Maltretira životinje ili kućne ljubimce;

Mentalno je bolestan ili zloupotrebljava alkohol i/ili psihoaktivne supstance;

Imao je sukob sa policijom ili je bio je umešan u druge kriminalne radnje;

Ispoljava ponašanja, u odnosu na žrtvu, koja se mogu okarakterisati kao ljubomora, proganjanje ili uznemiravanje

Ima probleme sa poslom i/ili sa finansijama/značajnim gubitkom imovine;

Izlazi iz zatvora/pritvora u kom je bio zbog nasilja u porodici.

PRAVNA ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI

Pravna zaštita od nasilja u porodici može da se ostvari na nekoliko načina: primenom Zakona o sprečavanju nasilja u porodici⁴, obezbeđivanjem zaštite od nasilja u porodici po Porodičnom zakonu⁵ i primenom odredaba Krivičnog zakonika⁶ kojim se osigurava krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici. U daljem tekstu je objašnjeno kako se ostvaruju navedeni vidovi pravne zaštite od nasilja u porodici.

Sprečavanje nasilja u porodici

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici ima preventivni karakter i treba da **spreči eskalaciju ili ponavljanje nasilja u porodici** i da osigura **hitnu, blagovremenu i delotvornu zaštitu i podršku žrtvama**.

Zaštita se pruža u slučaju **fizičkog, seksualnog, psihičkog i ekonomskog nasilja**.

Zaštita se pruža članovima porodice pod kojima se podrazumevaju:

Sadašnji ili bivši bračni ili vanbračni partner;

Lice sa kojim je žrtva u partnerskom odnosu;

Lice sa kojim je žrtva krvni srodnik u pravoj liniji (rodитељи, deca, unuci i slično) i u pobočnoj liniji do drugog stepena (brat, sestra);

4 Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, Službeni glasnik RS, br. 64/2016.

5 Porodični zakon RS, Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakoni 6/2015.

6 Krivični zakonik RS, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.

Lice sa kojim je žrtva srodnik po tazbini do drugog stepena (na primer, svekar i dever);

Lice sa kojim je žrtva u odnosu usvojitelja/usvojenika, hranjenika/hranitelja;

Drugo lice sa kojim žrtva živi ili je živela u zajedničkom domaćinstvu.

Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici predviđeno je da će **policija, a potom i javni tužilac reagovati na svaku prijavu akta nasilja**, ne upuštajući se, u trenutku kada se nasilje prijavljuje, u procenu da li se u radnjama lica koje vrši nasilje ostvaruju obeležja krivičnog dela ili ne.

Sprečavanje nasilja u porodici sastoji se od **dve vrste mera**:

mera kojima se otkriva da li preti neposredna opasnost od nasilja u porodici i

mera koje se primenjuju kada je neposredna opasnost otkrivena.

Ukoliko je član porodice nasilan ili postoji neposredna opasnost od nasilja, pozovite 192 ili policijsku liniju za prijavljivanje nasilja u porodici koja važi za celu teritoriju Srbije 0800-100-600! Poziv je besplatan!

Neposredna opasnost od nasilja u porodici postoji kada iz ponašanja mogućeg učinioца i drugih okolnosti proizlazi da je on spremjan da u vremenu koje neposredno predstoji **po prvi put učini ili ponovi nasilje u porodici**.

Šta radi policija?

Nakon što primi poziv, odnosno prijavu (od strane žrtve ili nekog drugog lica), **policija je u obavezi da izađe na lice mesta i zaštiti žrtvu**. Policijska patrola odlazi na lice mesta i uzima izjave o onome što se dogodilo od svih lica koja se tu zateknu (žrtva, nasilnik, svedoci). Žrtva se razdvaja od nasilnika i razgovor se obavlja u odvojenim prostorijama!

Uprvom kontaktu sa policijom, bitno je da žrtva da informacije o tome da li nasilnik poseduje oružje (legalno ili nelegalno), preti ubistvom ili samoubistvom, da li je ranije bio nasilan, osuđivan ili u zatvoru, da li koristi alkohol ili psihoaktivne supstance, da li su nasilniku izricane neke mere (hitne mere ili mere zaštite od nasilja u porodici), da li nasilnik krši hitne mere koje su izrečene kako bi se žrtva zaštitila od nasilja!

Važno je da žrtva navede da li se plaši osobe od koje preti opasnost da će izvršiti ili ponoviti nasilje i zašto, da li je ranije već doživljavala nasilje, imala povrede i obraćala se za lekarsku pomoć i slično!

Pored toga, policija na licu mesta preduzima i sledeće radnje:

Opisaće ili će snimiti prostor u kome se nasilje dogodilo (na primer, ako ima razbijenih stvari, nereda usled nasilja i slično), kao i povrede ako su nanete žrtvi (fotografisanje povreda ali uz prethodnu saglasnost žrtve). Važno je da policija zabeleži i da li je žrtva u drugom stanju, osoba sa invaliditetom, sa smetnjama u razvoju i slično.

Ako je potrebno da se žrtvi ukaže lekarska pomoć, policija će pozvati hitnu pomoć.

Ukoliko postoji sumnja da je nasilnik osoba sa mentalnim smetnjama ili da je pod uticajem psihoaktivnih supstanci (droge) ili alkohola, policija će pozvati nadležnu zdravstvenu ustanovu radi zbrinjavanja lica.

Ukoliko policija na licu mesta proceni da je potrebno uključivanje centra za socijalni rad (na primer, ako su deca neposredne ili posredne žrtve u konkretnom slučaju), pozvaće se nadležni centar za socijalni rad.

Policijски službenici koji prime prijavu, odnosno dođu na licu mesta, dužni su da ***odmah obaveste nadležnog policijskog službenika za sprečavanje nasilja u porodici o svakom nasilju u porodici ili neposrednoj opasnosti od njega!***

Oni imaju pravo da, sami ili na zahtev nadležnog policijskog službenika, dovedu mogućeg učinioca u policijsku stanicu radi daljeg vođenja postupka.

U cilju vođenja postupka, ***policija može da zadrži mogućeg učinioца u policijskoj stanici najduže osam časova.***

Dalje postupanje preuzima nadležni policijski službenik za sprečavanje nasilja u porodici.

Šta radi nadležni policijski službenik?

Nadležni policijski službenik je dužan da odmah izvrši procenu rizika da li postoji neposredna opasnost od vršenja, odnosno ponavljanja nasilja u porodici!

Procena rizika mora da se obavi u što kraćem roku, a najkasnije u roku od 8 časova nakon dovođenja nasilnika u policijsku stanicu! Ako mogući učinilac nije doveden u policijsku stanicu (na primer, zato što nije zatečen na licu mesta ili policija proceni da nije potrebno njegovo dovođenje u policijsku stanicu), procena rizika počinje odmah nakon što nadležni policijski službenik dobije obaveštenje o nasilju u porodici ili neposrednoj opasnosti od njega, bilo da ga o tome obavesti drugi policijski službenik ili žrtva, neko drugo lice, centar za socijalni rad, javno tužilaštvo, zdravstvena ustanova, organizacija civilnog društva ili neki drugi organ ili institucija.

Procena rizika se zasniva na obaveštenjima koja su nadležnom policijskom službeniku dostupna. Pri proceni rizika ***vodi se računa o nizu okolnosti koje se tiču žrtve, nasilnika, konkretne situacije nasilja i slično.*** Više o pokazateljima da postoji rizik od nasilja videti na strani 17 ovog Vodiča.

Pre nego što izvrši procenu rizika, nadležni policijski ***službenik može da zatraži mišljenje centra za socijalni rad.*** U ovom momentu centar za socijalni rad dostavlja neku vrstu preliminarnog izveštaja, kako bi se ustanovilo da li je konkretna porodica na neki način evidentirana u centru za socijalni rad (na primer, da li je porodica na evidenciji centra zbog materijalnih davanja, da li u porodici ima dece, da li je centar preduzimao radnje iz svoje nadležnosti u odnosu na konkretnu porodicu, da li su u toku neki drugi sudski postupci, kao što je postupak za razvod braka ili za poveravanje deteta i

slično). Važno je da centar za socijalni rad dostavi ovo mišljenje što pre u cilju efikasne procene rizika od strane **policije**.

Ukoliko nadležni policijski službenik utvrdi da rizik od nasilja, odnosno ponavljanja nasilja postoji, dakle, postoji neposredna opasnost od nasilja, mogućem učiniocu **izriče jednu ili obe zakonom predviđene hitne mere**:

Privremeno udaljenje učinjocu iz stana

Privremenu zabranu učinjocu da kontaktira žrtvu nasilja i prilazi joj.

Pri tome, hitne mere mogu da se izreknu samo licu koje je dovedeno u nadležnu policijsku stanicu, odnosno kod nadležnog policijskog službenika. Ako je lice u bekstvu, nije dostupno, njemu se hitne mere ne mogu izreći.

Hitne mere tako imaju za cilj da onemoguće kontakt učinjoca i žrtve i spreče da se nasilje ponovo desи ili da eskalira u još teže nasilje. Dakle, **one su preventivnog karaktera i njihovom primenom se žrtvi pruža trenutna zaštita**, odmah nakon što je nasilje u porodici prijavljeno ili na drugi način otkriveno!

Primer: A.B. je pozvala policiju i prijavila nasilje u porodici. Suprug više na nju, naziva je pogrdim imenima, vređa je, preti da ne sme da ide od kuće, ako ode, neće više videti dete. Policija je prilikom prikupljanja obaveštenja utvrdila da su protiv supruga A.B. ranije već podnošene prijave za nasilje u porodici i da on redovno konzumira alkohol. Ove činjenice su ukazale na rizik od toga da se nasilje nastavi i da eventualno dođe do težeg nasilja. U ovom slučaju, nadležni policijski službenik naređuje hitne mere u odnosu na supruga A.B. Pošto on živi u istom prostoru sa žrtvom, izriču mu se obe predviđene hitne mere.

Hitna mera se izriče bez saglasnosti žrtve, ali je bitno da se žrtva u pisanoj formi obaveštava o vrsti hitne mere koja je izrečena nasilniku!

Hitna mera koju izriče nadležni policijski službenik traje 48 časova od momenta kada je naređenje o hitnim merama uručeno nasilniku!

Odmah nakon što se naređenje o hitnim merama uruči učinio-cu, policija dostavlja naređenje osnovnom javnom tužilaštvu.

Šta radi javno tužilaštvo?

Nakon što od policije dobije obaveštenje o događaju, proce-nu rizika i naređenje o hitnim merama, **nadležni javni tužilac je u obavezi da razmotri obaveštenje o događaju i procenu rizika i proceni da li postoji neposredna opasnost od nasilja u porodici**. Pri tome, nadležni javni tužilac procenu rizika vrši u roku od 24 časa od momenta kada je obavešten o tome da je izrečena hitna mera.

Ako ustanovi da rizik od nasilja postoji, **predlaže sudu produženje hitnih mera**.

Sud može hitne mere produžiti za još 30 dana. Stoga hitne mere mogu da traju najduže 32 dana.

Kada sud produži hitnu meru, odnosno hitne mere, nije dužan da o tome obavesti žrtvu! Sud obaveštava policiju, koja bi tre-balio da obavesti žrtvu o produženju hitne mere. Ako policija to ne učini, žrtva može sama da traži od policije tu informaciju.

Kršenje hitne mere predstavlja prekršaj za koji je predviđena kazna zatvora do 60 dana. Ako učinilac krši hitnu meru, to treba odmah prijaviti policiji!

Primer kršenja hitne mere privremenog udaljenja učiniloca iz stana: nakon što je hitna mera izrečena i učinilac udaljen iz stana ili kuće u kojoj živi sa svojom suprugom i decom, on se vratio u stan ili kuću (čak ako to uradi i na poziv supruge/žrtve).

Primer kršenja hitne mere privremene zabrane učiniloca da kontaktira žrtvu nasilja i prilazi joj: učinilac zove žrtvu telefonom, šalje joj SMS poruke, sačekuje je ispred posla ili stana ili kuće, prati je na putu od kuće do posla i nazad i slično.

Šta ako u ponašanju nasilnika ima elemenata krivičnog dela?

U svakom slučaju kada se prijavi nasilje u porodici, nadležni policijski službenik ima obavezu da se konsultuje sa nadležnim javnim tužiocem. Ako javni tužilac u konsultaciji sa policijom ustanovi da u radnjama nasilnika ima obeležja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 Krivičnog zakonika, on će naložiti policiji da podnese krivičnu prijavu. Takođe će preispitati sve okolnosti kako bi odlučio da li je potrebno da se nasilnik zadrži u policijskoj stanici do 48 sati. Ako se nasilnik zadrži u policijskoj stanici, policija će o tome obavestiti žrtvu.

Dalje postupanje po krivičnoj prijavi se odvija prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku.⁷

Javni tužilac može da podnese ***predlog sudu da se licu koje je bilo nasilno odredi pritvor***. Pritvor može da odredi samo sud, u trajanju ***do 30 dana***. Pri tome, i ako se licu koje je bilo nasilno odredi pritvor, ono može da bude pušteno iz pritvora i pre isteka 30 dana. O tome bi žrtvu trebalo da obavesti policija, tužilaštvo ili centar za socijalni rad.

Šta radi grupa za koordinaciju i saradnju?

U svim slučajevima u kojima je nadležni policijski službenik utvrdio da postoji neposredna opasnost od nasilja, odnosno ponavljanja nasilja, sva obaveštenja o događaju, procenu rizika i naređenje o hitnim merama dostavlja grupi za koordinaciju i saradnju.

Grupu za koordinaciju i saradnju čine predstavnici ***policije, osnovnog javnog tužilaštva i centra za socijalni rad***. Radom grupe rukovodi nadležni javni tužilac.

⁷ Za više informacija o položaju žrtve, odnosno oštećenog i sve-doka u krivičnom postupku pogledajte *Vodič za žrtve kroz krivičnopravni sistem Srbije*, koji je dostupan na internet stranici Vikičnopravnog društva Srbije <https://www.vds.rs/File/VodicZaKrivicnopravniSistem.pdf>.

Grupa za koordinaciju i saradnju održava redovne sastanke – na 15 dana, a nekada i češće. Na ovim sastancima grupa...

Razmatra svaki slučaj nasilja u porodici koji nije završen pravnosnažnom odlukom suda u građanskom ili krivičnom postupku;

Razmatra slučajeve kada treba da se pruži zaštita i podrška žrtvama nasilja u porodici i žrtvama drugih krivičnih dela koja su navedena u Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici;

Izrađuje individualni plan zaštite i podrške žrtvi;

Predlaže nadležnom javnom tužilaštvu mere za okončanje sudskih postupaka.

Sastancima grupe mogu, po potrebi, da prisustvuju predstavnici obrazovnih, vaspitnih i zdravstvenih ustanova i Nacionalne službe za zapošljavanje, predstavnici drugih pravnih lica i udruženja i pojedinci koji pružaju zaštitu i podršku žrtvama.

Individualni plan zaštite i podrške žrtvi nasilja u porodici

Grupa za koordinaciju i saradnju *razmatra sve slučajeve nasilja u porodici – kako one u kojima su izrečene hitne mere, tako i one u kojima hitne mere nisu izrečene!*

Na sastancima grupe za koordinaciju i saradnju se razmatra svaki slučaj i ponovo se vrši procena rizika, pa se shodno tome *izrađuje individualni plan zaštite i podrške žrtvi.*

Zakon predviđa da *žrtva može da prisustvuje sastanku grupe za koordinaciju i saradnju i učestvuje u izradi individualnog plana zaštite i podrške!*

Učešće žrtve u izradi individualnog plana zaštite i podrške je jako važno, posebno za nju i njen aktivitet i oporavak, *ali je isto tako bitno da žrtva bude dobro pripremljena* za učešće na sastanku.

Za učešće na sastanku žrtvu može da pripremi radnik centra za socijalni rad ili organizacija civilnog društva kojoj se žrtva obratila za podršku.

Ukoliko učešće žrtve na sastanku grupe za koordinaciju i saradnju nije moguće ili žrtva ne želi da učestvuje, važno je da predstavnik centra za socijalni rad ili organizacije koja pruža podršku žrtvi iznese mišljenje žrtve i eventualno njen predlog mera zaštite i podrške.

Individualnim planom se predviđaju mere zaštite i/ili mere podrške koje su potrebne žrtvi, ali i drugim članovima porodice.

Mere zaštite su usmerene na bezbednost žrtve, zaustavljanje nasilja, sprečavanja da se ono ponovi i zaštitu prava žrtve.

Primer mera zaštite: pokretanje krivičnog postupka za krivično delo nasilje u porodici; pokretanje parničnog postupka za zaštitu od nasilja u porodici prema odredbama Porodičnog zakona; redovno obilaženje žrtve, odnosno porodice od strane policije; smeštanje žrtve u sigurnu kuću i slično.

Mere podrške su usmerene na pružanje psihosocijalne i druge podrške žrtvi radi njenog oporavka, osnaživanja i osamostaljivanja.

Primer mera podrške: informisanje žrtve o njenim pravima i načinu na koji može da ih realizuje, upućivanje žrtve u organizaciju civilnog društva u cilju dobijanja dugoročne emotivne i/ili psihološke podrške; upućivanje žrtve u opštinsku službu pravne pomoći kako bi dobila pravnu pomoć; pružanje žrtvi informacija o načinu ostvarivanja prava na jednokratnu materijalnu pomoć u centru za socijalni rad; pomoć žrtvi u pronalaženju posla; uključivanje školskog psihologa u rad sa detetom koje trpi nasilje i slično.

Individualnim planom zaštite i podrške žrtvi određuju se: izvršioc konkrenih mera, rokovi za njihovo preduzimanje i plan praćenja i procene delotvornosti planiranih i preduzeti mera.

Važno je da mere zaštite i/ili podrške budu što konkretnije definisane i da budu individualizovane, odnosno da jasno proističu iz prethodno identifikovanih potreba žrtve!

To omogućava da se jasnije definišu zadaci konkretnih institucija i organizacija u svakom pojedinačnom slučaju i rokovi za njihovo preduzimanje, što olakšava praćenje efikasnosti i delotvornosti mera zaštite i podrške u konkretnom slučaju!

Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici

Zaštitu od nasilja u porodici garantuje i **Porodični zakon**, koji izričito zabranjuje nasilje u porodici!

Prema ovom zakonu nasilje u porodici podrazumeva **fizičko, psihičko i seksualno nasilje**.

Zaštitu od nasilja u porodici se, prema ovom zakonu, pruža **članovima porodice** pod kojima se podrazumevaju sledeća lica:

Supružnici ili bivši supružnici;

Deca, roditelji i ostali krvni srodnici (baba, deda, unuci, brat, sestra, tetka, ujak, stric);

Lica u tazbinskom srodstvu (svekar, svekrva, tast, tašta, dever, zet, snaja i slično);

Lica u adoptivnom srodstvu (usvojilac, usvojenik);

Lica koja vezuje hraniteljstvo;

Lica koja žive ili suživela u istom porodičnom domaćinstvu;

Vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri;

Lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.

Ukoliko **lice trpi nasilje u porodici, može da traži jednu ili više mera zaštite** od nasilja u porodici koje predviđa Porodični zakon.

Porodični zakon predviđa sledeće ***mere zaštite od nasilja u porodici***:

Iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na to ko je vlasnik ili zakupac stana ili kuće;

Useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na to ko je vlasnik ili zakupac stana ili kuće;

Zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti;

Zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili rada;

Zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice.

Mere zaštite imaju za cilj da spreče dalje ispoljavanje nasilja prema članu porodice!

Postupak za zaštitu od nasilja u porodici

Da bi se ostvarila zaštita od nasilja u porodici primenom jedne ili više napred pomenutih mera zaštite, ***potretno je da se pokrene postupak za zaštitu od nasilja u porodici***. Postupak za zaštitu od nasilja u porodici je poseban parnični postupak.

Postupak se pokreće podnošenjem tužbe za zaštitu od nasilja u porodici. Tužba se podnosi osnovnom суду према месту у коме јртва има пребивалиште, односно боравиште.

Tužbu za određivanje mera zaštite od nasilja u porodici, као и за њихово касније производње могу поднети:

Žrtva, односно član porodice prema kome je nasilje izvršeno;

Zakonski zastupnik žrtve (na primer, ako je јртва дете а nasilje trpi od oca, onda tužbu za mere zaštite podnosi roditelj koji nije nasilan, у овом slučaju мајка);

Javni tužilac;

Organ starateljstva, tj. centar za socijalni rad.

Takođe, sud može po službenoj dužnosti da odredi jednu ili više mera zaštite ako sazna za nasilje u porodici u drugom postupku koji se vodi (na primer, u postupku za razvod bračka, vršenje roditeljskog prava i slično).

Obavezno je da se u tužbi za zaštitu od nasilja u porodici predlože i uz nju podnesu dokazi (na primer, lekarsko uverenje o zadobijenim povredama, dokaz da je nasilnik ranije bio prijavljivan, imena svedoka koji mogu da daju informacije o događaju u vezi sa kojim se traži zaštita, da li nasilnik poseduje oružje i slično).

Tužbom može da se traži jedna ili više mera zaštite od nasilja u porodici. Međutim, sud ne mora nužno da se drži toga, odnosno, sud može da odredi i meru zaštite od nasilja u porodici koja nije tražena ako oceni da se takvom merom najbolje postiže zaštita.

Postupak za zaštitu od nasilja u porodici je hitan! Prvo ročište se zakazuje tako da se održi u roku od osam dana od dana kada je tužba primljena u sudu.

U presudi sud određuje i koliko će mera ili mere da traju. Pri tome, **mera zaštite od nasilja u porodici može trajati najviše godinu dana. Ali, ona može da se produžava sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je bila određena!**

Ista lica koja mogu da podnesu tužbu za mere zaštite mogu da podnesu i tužbu da se izrečene mere produže. Važno je da se to učini pre nego što istekne vreme trajanja mere koju je sud izrekao!

Kršenje mera zaštite predstavlja krivično delo!

Ukoliko član porodice kome je izrečena mera nju krši, o tome odmah treba obavestiti policiju i centar za socijalni rad!

Kršenje mera zaštite možete da prijavite usmeno ili u pisanoj formi i osnovnom javnom tužilaštvu prema mestu gde je mera prekršena, dakle, gde je krivično delo izvršeno!

Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici

Nasilje u porodici je krivično delo!

Predviđanjem nasilja u porodici kao posebnog krivičnog dela obezbeđuje zaštita od **psihičkog i fizičkog nasilja**.

Zaštita se obezbeđuje **članu porodice** pod kojim se podrazumevaju sledeća lica:

Supružnici (muž i žena) i njihova deca;

Preci supružnika u pravoj liniji krvnog srodstva;

Vanbračni partneri i njihova deca;

Usvojilac i usvojenik;

Hranilac i hranjenik;

Braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ali samo ako žive u zajedničkom domaćinstvu;

Lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.

Nasilje u porodici je krivično delo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti!

Krivični postupak u slučaju nasilja u porodici može da pokrene samo javni tužilac!

To znači da je **potrebno da se nasilje u porodici prijavi javnom tužilaštvu**, koje postupa pred sudom koji se nalazi u mestu u kome je nasilje u porodici izvršeno ili pokušano. Dakle, **žrtva ne može sama da pokrene postupak tako što će podneti privatnu tužbu za nasilje u porodici! Ona samo može da podnese prijavu po kojoj će dalje po službenoj dužnosti da postupa javno tužilaštvo!**

Krivična prijava može da se podnese i drugom javnom tužilaštvu, koje nije nadležno, kao i policiji. U tom slučaju oni će krivičnu prijavu dostaviti nadležnom javnom tužilaštvu na

dalji rad. Krivičnu prijavu mogu da podnesu i policija i centar za socijalni rad.

Krivična prijava može da se podnese javnom tužilaštvu:

U pisanoj formi – krivična prijava se predaje na prijavnici tužilaštva;

Usmeno na prijavnici tužilaštva – sačinjava se zapisnik o podnetoj prijavi;

Putem telefona – sačinjava se službena beleška o podnetoj prijavi;

Elektronskom poštom – podneta prijava će se sačuvati i odštampati.

Bez obzira na koji način se podnosi krivična prijava, ***važno je da se u njoj što detaljnije opiše nasilje koje su žrtva i/ili drugi član porodice pretrpeli, kao i da se navede što više dokaza*** (svedoci, medicinska dokumentacija, nasilnik poseduje oružje, legalno ili nelegalno, i slično).

Kada primi krivičnu prijavu, ***javni tužilac je dužan da primljenu prijavu prosledi policiji, kako bi nadležan policijski službenik procenio rizik i u slučaju potrebe doneo naređenje o izricanju jedne ili obe hitne mere***, kako je napred opisano. U isto vreme, javni tužilac postupa po podnetoj krivičnoj prijavi, odnosno prikuplja dokaze kako bi mogao da pokrene krivični postupak protiv nasilnika.

Ukoliko javni tužilac odluči da odbaci krivičnu prijavu, obustavi istragu ili odustane od daljeg krivičnog gonjenja, dužan je da o tome obavesti žrtvu, odnosno oštećenog u roku od 8 dana. Žrtva, odnosno oštećeni ima pravo da u roku od 8 dana od momenta kada primi ovo obaveštenje ***podnese prigovor neposredno višem javnom tužiocu***. Ukoliko žrtva, odnosno oštećeni o tome ne bude obavešten, onda može da podnese prigovor neposredno višem javnom tužiocu u roku od tri meseca od dana kada je javni tužilac odbacio krivičnu prijavu, obustavio istragu ili odustao od krivičnog gonjenja. ***Ako prigovor bude usvojen, javni tužilac će nastaviti gonjenje!***

U krivičnom postupku će žrtva imati status oštećenog i biće saslušana u svojstvu svedoka. Na poziv javnog tužilaštva ili suda, žrtva, odnosno oštećeni je dužan da se odazove!⁸

U krivičnom postupku koji se vodi za krivično delo nasilje u porodici, ***sud je dužan da u roku od 24 časa odluči o predlogu javnog tužioca za određivanje mere zabrane prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta, mere zabrane napuštanja boravišta i mere zabrane napuštanja stana.*** Takođe, ukoliko su ispunjeni zakonom propisani uslovi, učiniocu krivičnog dela se može tokom trajanja krivičnog postupka odrediti i pritvor.

Tokom krivičnog postupka, u zavisnosti od faze, javni tužilac ili sud su dužni ***da žrtvu, odnosno oštećenog zaštite od uvrede, pretnje i svakog drugog napada.***⁹

Takođe, kao što je napred opisano, paralelno sa krivičnim postupkom, javni tužilac može da pokrene i parnični postupak za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici koje predviđa Porodični zakon.

Važno je znati da se u cilju zaštite od nasilja u porodici krivični i parnični postupak mogu voditi paralelno, nevezano jedan od drugog. Drugim rečima, ova dva postupka se međusobno ne isključuju!

Pored pravne zaštite, za žrtvu je podjednako bitna i ***socijalna zaštita***, za koju je formalno nadležan centar za socijalni rad. U narednom delu Vodiča će biti pružene informacije vezane za usluge koje centar za socijalni rad pruža u slučaju nasilja u porodici, odnosno vezane za to što žrtva može da očekuje kada se u slučaju nasilja obrati centru za socijalni rad.

8 Za više informacija o položaju žrtve, odnosno oštećenog i svedoka u krivičnom postupku pogledajte *Vodič za žrtve kroz krivičnopravni sistem Srbije*, koji je dostupan na internet stranici Vikičnopravnog društva Srbije <https://www.vds.rs/File/Vodic za KrivicnopravniSistem.pdf>.

9 *Ibid.*

OBRAĆANJE CENTRU ZA SOCIJALNI RAD U SLUČAJU NASILJA U PORODICI

Nasilje u porodici centru za socijalni rad (u daljem tekstu Centar) može da prijavi bilo ko, kako sama žrtva, tako i druga osoba, uključujući prijatelje, rođake, poznanike, komšije i druga lica. Nasilje se može prijaviti **usmenim putem** (u prostorijama Centra ili telefonom) ili **u pisanoj formi** (putem pošte ili imela). Takođe, **osoba koja prijavljuje nasilje može otkriti svoj identitet ili ostati anonimna**. U svakom slučaju će prijava na silja biti uzeta u obzir i razmatranje.

Prilikom prijave nasilja u porodici, žrtva od zaposlenih u Centru može da očekuje sledeće:

- Informacije;**
- Procenu rizika;**
- Urgentno zbrinjavanje;**
- Psihosocijalnu podršku;**
- Materijalnu pomoć.**

Informacije

Kroz razgovor sa žrtvom stručna/i radnica/k u Centru će prvenstveno razmeniti informacije o tome **da li se u konkretnom slučaju radi o nasilju u porodici**, te utvrditi o kom obliku nasilja je reč (fizičko, psihičko, seksualno, ekonomsko, socijalno i drugo) i ko su žrtve u konkretnom slučaju (direktne i indirektne), u cilju definisanja daljeg postupanja.

Centar će žrtvi pružiti informacije o:

- tome koje su nadležnosti i obaveze Centra u slučaju nasilja u porodici;**
- pravima žrtve i dostupnim uslugama u zajednici;**
- tome na koji način žrtva može da prijavi nasilje u porodici policiji;**
- obavezi Centra da obavesti policiju o prijavljenom nasilju;**
- mogućnostima za siguran smeštaj (više informacija je dano dalje u tekstu);**

postupku za razvod braka i nadležnostima Centra u njemu; vršenju roditeljskog prava i određivanju modela viđanja deteta sa roditeljima;

daljim postupcima i nadležnostima drugih institucija (policije, tužilaštva, zdravstvenih ustanova);

merama zaštite od nasilja u postupku i načinu pokretanja postupka po Porodičnom zakonu;

mogućnosti da Centar pokrene postupak za zaštitu od nasilja u porodici i situacijama kada će to uraditi;

obavezi Centra da na zahtev suda dostavi nalaz i mišljenje o svršishodnosti tražene mere za zaštitu od nasilja, kao i da pruži pomoć sudu u pribavljanju potrebnih dokaza.

Procena rizika

U Centru se, istovremeno, na osnovu dobijenih podataka o nasilju određuje stepen prioriteta za reagovanje, odnosno **procenjuje se stepen rizika po bezbednost žrtve** u odnosu na konkretno nasilje koje osoba prezivljava. Više o pokazatelimima da postoji rizik od nasilja, odnosno od njegove eskalacije videti na strani 17 ovog Vodiča.

Urgentno zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici

U slučajevima u kojima se proceni **visok rizik po bezbednost**, radi se na tome da se žrtvama obezbedi urgentni smeštaj. Žrtve se smeštaju u sigurne kuće ili se u dogovoru radi na iznalaženju drugih opcija za smeštaj, kao što su smeštaj kod rodbine, poznanika, u hraniteljsku porodicu ili druge oblike privremenog smeštaja.

Smeštaj u sigurnu kuću

Namena sigurnih kuća je da **pruže bezbedni smeštaj i podršku ženama i deci prilikom izlaska iz nasilja!**

Osnovni uslov za prijem žene (same ili sa detetom/decom) u sigurnu kuću je **stepen ugroženosti** od fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja.

Korisnice na teritoriji grada Beograda treba da se obrate Savetovalištu protiv nasilja u porodici, kako bi se smestile u Sigurnu kuću u Beogradu.

Pozovite besplatan broj 0800011011 ili 0113291440, 0112441521, 0112456404, 062304560.

**Internet stranica: <http://www.sigurnakuca-beograd.com/>
Radnim danima od 10.00 do 19.00 časova**

Korisnice van Beograda mogu da se smeste u sigurnu kuću preko centra za socijalni rad, u mestu u kome žive!

Boravak u sigurnoj kući je **besplatan za korisnice**, i u prosjeku traje od 5 do 6 meseci. Dužina boravka u sigurnoj kući direktno zavisi od stepena ugroženosti žrtava.

U sigurnoj kući se žrtvama nasilja u porodici pružaju:

Sigurnost na tajnoj adresi i pod uslovima koji garantuju njihovu bezbednost, oporavak, podršku i stručnu pomoć;
Ishrana/zadovoljavanje egzistencijalnih potreba;

Zdravstvena zaštita;

Psihosocijalna podrška;

Pravna pomoć;

Podrška pri nalaženju posla i zapošljavanju;

Pomoć u povezivanju i upućivanju ka drugim institucijama i službama koje im mogu pomoći u vezi ostalih potreba (na primer, sud, tužilaštvo, centar za socijalni rad, zdravstvene ustanove, policija i dr.);

U slučaju kada je dete školskog uzrasta, uz majčin pristanak, škola se obaveštava o rizicima i činjenici da dete boravi u sigurnoj kući;

Kontakt dece sa ocem organizuje se preko osnovnog suda koji donosi odluke o prihvatljivom modelu viđanja.

Materijalna pomoć

Jedna od nadležnosti centra za socijalni rad je pružanje jednokratne materijalne pomoći u cilju rešavanja urgentnih materijalnih problema, kao i obezbeđivanje socijalne pomoći u dužem vremenskom periodu, ukoliko za to postoje uslovi. S tim u vezi, žrtva treba da se obrati centru za socijalni rad koji je nadležan za opština u kojoj ima prebivalište, jer je praksa vezana za uslove dobijanja materijalne pomoći različita u zavisnosti od lokalne samouprave.

Psihosocijalna podrška

Usluge iz domena psihosocijalne pomoći koje se pružaju žrtvama nasilja u porodici u Centru su:

Osnaživanje, koje se odnosi na podršku žrtvi da izade iz kruga nasilja i da ne odustane od postupka.

Savetovanje, koje podrazumeva davanje stručnih saveta, uputstava, preporuka i sugestija, najčešće vezanih za upoznavanje sa pravima i postupcima u slučaju nasilja u porodici.

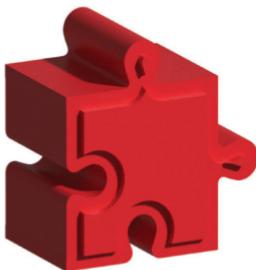
Upućivanje, koje podrazumeva usmeravanje žrtve na druge ustanove ili organizacije u cilju dobijanja dodatnih informacija, podrške i pomoći (zdravstvene, pravne, psihološke). Shodno tome, Centar može da uputi žrtvu na opštinske službe pravne pomoći (u cilju dobijanja besplatnih pravnih saveta, pomoći oko pisanja tužbi i slično), specijalizovane službe i druge resurse u lokalnoj zajednici (u cilju dobijanja dugoročne psihološke podrške) kao što su organizacije civilnog društva, savetovalište za brak i porodicu, razvojno savetovalište za decu i slično, Nacionalnu službu za zapošljavanje i slično.

Pomoć deci

Neke od mera koje centar za socijalni rad preduzima kada je dete žrtva ili svedok porodičnog nasilja uključuju: **korektivni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava; davanje nalaza i mišljenja o ograničenju, odnosno lišenju roditeljskog prava** u slučajevima nasilja; **svetodavni rad sa celom porodicom** radi ukazivanja roditeljima na greške i propuste u vaspitanju i čuvanju dece. Takođe, centar za socijalni rad u svojim prostorijama **omogućava i organizuje kontakte dece sa roditeljima koji su učinioči nasilja u kontrolisanim uslovima** i daje informacije vezane za pružanje psihološke i medicinske pomoći detetu, upućuje ili uključuje školskog psihologa, lekara.

Pored toga, u cilju zaštite dece, centar za socijalni rad se bavi i **dostavljanjem predloga sudu za zaštitu prava deteta** i stavljanje deteta pod privremenu starateljsku zaštitu, te **izmeštanjem deteta iz porodice i obezbeđivanjem smeštaja** u drugu porodicu ili ustanovu socijalne zaštite, poput domova za zaštitu dece ili sigurnih kuća.

Pored pravne i socijalne zaštite žrtava porodičnog nasilja, u istoj meri je značajna i **zdravstvena zaštita žrtava**, koja je opisana u delu koji sledi.

POSTUPANJE ZDRAVSTVENIH INSTITUCIJA U ZAŠTITI ŽRTAVA NASILJA U PORODICI

*Nasilje u porodici dovodi do brojnih posledica, uključujući:
fizičke (telesne) povrede;*

posledice po mentalno zdravlje (na primer, depresija, anksioznost, panika, poremećaji sna, uzimanja hrane, gubitak samopouzdanja i samopoštovanja, strahovi i slično);

posledice po reproduktivno zdravlje (na primer, neželjena trudnoća, polno prenosive bolesti, ginekološki problemi, komplikacije vezane za trudnoću i slično);

funkcionalne poremećaje (na primer, gastrointestinalni problemi, bolovi u mišićima, hronični bolni simptomi i slično);

ponašanja kojima se ugrožava zdravlje (na primer, pušenje duvana, konzumiranje alkohola, psihoaktivnih supstanci ili lekova, posebno kako bi se suočilo sa posledicama nasilja, ispoljavanje seksualno rizičnog ponašanja, prekomerno uzimanje hrane i slično).

Bez obzira na vrstu posledica, žrtva bi trebalo da se uputi ili sama da se obrati zdravstvenoj ustanovi radi dobijanja odgovarajuće zdravstvene zaštite.

Zdravstveni radnici imaju važnu ulogu u prepoznavanju i evidentiranju nasilja i dokumentovanju posledica nasilja!

Nakon preživljenog nasilja, žrtva može da se obrati za pomoć kod **dežurnog lekara**, u **urgentni centar** ili **bolnicu**. To su ustanove primarne zdravstvene zaštite. Takođe, na ustanove sekundarne i tercijske zaštite (specijalistički pregledi i lečenje) žrtve će biti upućene u zavisnosti od potreba i povreda.

Obaveze zdravstvenih radnika su da:

Zbrinu žrtvu nasilja u porodici i leče posledice pretrpljenih povreda, prilagođeno kontekstu nasilja kojem su izložene;

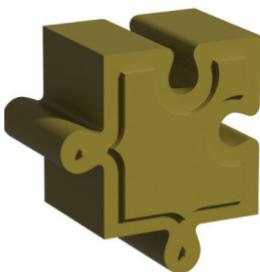
Ispravno i detaljno opišu i dokumentuju posledice povredivanja i sastave validan medicinski dokument, koji žrtva može da upotrebi u toku sudsko-medicinskog veštačenja, a koji je neretko presudan dokaz;

Procene bezbednost žrtve i po potrebi izrade bezbednosni plan;

Upute žrtvu na resurse u lokalnoj zajednici;

Po službenoj dužnosti prijave nasilje.

Neizostavnu kariku u sistemu pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici čine ***organizacije civilnog društva***.

ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA ZA POMOĆ I PODRŠKU ŽRTVAMA NASILJA U PORODICI

Usluge koje pružaju organizacije civilnog društva u oblasti pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici su:

Emotivna i osnažujuća podrška;

Psihološka pomoć;

Informacije;

Upućivanje na druge službe;

Pravna pomoć (u vidu pravnih informacija, pravnih saveta, pisanja podnesaka i zastupanja na sudu);

Prevencija nasilja;

Pomoć u kontaktima sa institucijama.

Na prostoru Srbije postoje brojne organizacije koje pružaju pomoć i podršku žrtvama.

Mreža Žene protiv nasilja okuplja organizacije civilnog društva koje pružaju direktnu podršku ženama sa iskustvom nasilja u porodici, putem SOS telefona i direktnih konsultacija. Trenutno u okviru Mreže radi 30 organizacija, od kojih 24 pruža direktnu podršku ženama žrtvama nasilja. Organizacije se nalaze u različitim gradovima u Srbiji. Kontakt informacije svih organizacija možete naći na sledećem linku: <https://www.zeneprotivnasilja.net/>

Pored toga, kontakt podatke drugih organizacija civilnog društva, ali i institucija koje pružaju podršku žrtvama na prostoru Srbije možete naći i u *interaktivnoj mapi organizacija, službi i institucija* koja je dostupna na <http://www.interaktivnamapa.rs/>.

Za pomoć i podršku u slučaju nasilja u porodici možete se obratiti Službi za žrtve Viktimološkog društva Srbije – VDS info i podrška žrtvama, koja je članica Mreže Žene protiv nasilja. Više detalja se nalazi u nastavku teksta.

SLUŽBA VDS INFO I PODRŠKA ŽRTVAMA

Služba VDS info i podrška žrtvama, koja radi u okviru Viktimološkog društva Srbije je **opšta služba za žrtve kriminaliteta**, koja pruža pomoć i podršku svim žrtvama kriminaliteta, ženama i muškarcima, pripadnicima svih etničkih grupa, nezavisno od bilo kog ličnog svojstva (LGBT+, osobe sa invaliditetom i slično).

Služba je specijalizovana za pružanje podrške direktnim i indirektnim žrtvama nasilja u porodici kao i članovima njihove porodice.

Usluge koje se pružaju žrtvama su:

Kontinuirana psihosocijalna pomoć i podrška (osnaživanje, razumevanje, poverenje, jačanje sopstvenih kapaciteta za izlazak iz nasilja);

Informacije o:

pravima žrtava i načinima na koje mogu da ih ostvare; pravnoj zaštiti od nasilja u porodici;

radu nadležnih institucija vezanih za prevenciju i intervenciju u slučajevima nasilja;

psihološkim reakcijama i dinamici oporavka posle preživljenog nasilja;

drugim raspoloživim resursima u lokalnoj zajednici; bezbednosti i odvajanju od nasilnika;

dostupnim oblicima pomoći i podrške deci kao direktnim i indirektnim žrtvama.

Izrada sigurnosnog plana;

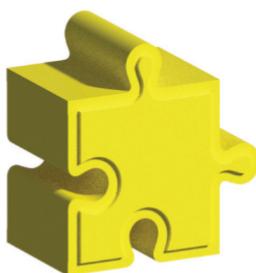
Podrška u kontaktima sa državnim institucijama;

Upućivanje na druge relevantne državne i nevladine organizacije u lokalnoj zajednici.

Ukoliko su Vam potrebne dodatne informacije vezane za nasilje u porodici ili druge organizacije i institucije u Srbiji pozovite Viktimološko društvo Srbije – Službu VDS info i podrška žrtvama na 011 22 88 040, 065 548 64 21 i 063 356 613

Pišite nam na E-mail: vdsrbija@gmail.com

Posetite našu internet stranicu www.vds.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.6(497.11)(036)

342.726-058.6-055.2(497.11)(036)

VODIĆ za mapiranje potreba žrtava, procenu rizika i zaštitu od nasilja u porodici / [priredili Sanja Čopić ... [et al.]]. - Beograd : Victimološko društvo Srbije - VDS, 2022 (Beograd : Prometej-Graf). - 44 str. : ilustr. ; 21 cm

"Ova publikacija je nastala u okviru programa 'Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Primena normi, promena svesti ..." --> kolofon. - Podaci o autorkama preuzeti iz kolofona. - Tiraž 500. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-82414-01-8

1. Ђопић, Сања, 1973- [автор]

а) Жртве насиља -- Правна заштита -- Србија -- Водичи

б) Породично насиље -- Сузбијање -- Србија -- Водичи

COBISS.SR-ID 76957193

9 788682 414018